

To'on yó'o kían kua'an noó na Israel kúú kuendá Jesús

Ká'an Ndios xí'ín yó xí'ín yú'u de'e na

¹ Kua'á nda'o ta'ándá nī sa ká'an Ndios xí'ín na sá'ano ve'e yó tá sata, ta noó kua'á nda'o ña'a nī sa kechóon na profeta na sa kasto'on na xí'ín ñayuu ñoó. ² Tído tein kuu noo ndi'i yó'o kéchóon na de'e mií ná, dá ka'an na xí'ín yó, ta de'e na kúú na nī natiin ña kakuu na sato'o noo ndidaá ña'a, ta xí'ín ndá'a de'e na nī kava'a na ndidaá ña ió ñayuú yó'o xí'ín ña ió induú. ³ Ta na yó'o kúú na ná'a tát'on kī'o ndato káa mií Ndios, dá chī tát'on kī'o kúú mií Ndios, kī'o dión ta'ani kúú de'e na, iin nóo kúú vá ná. Ta mií ná kúú na xíto ndidaá tá'an ña'a xí'ín choon kómí to'on na. Tá nī ndi'i nī dandóo na kuachi yó, dá nī nakoo na xoo kuá'a Ndios noo dīkó ió na dándáki na. ⁴ Ta ndáya'i cháá ka na noo ndidaá ángel ndéi induú, ta nī natiin na iin kuu ndáya'i cháá ka o duú ángel ñoó.

Ndáya'i cháá ka Jesús o duú ángel

⁵ Dá chī kō ní ka'an Ndios di'a xí'ín ni iin tó'ón ángel:

Yo'ó kúú de'e yu'u, ta viti ná'i ña kúúí tatóon.

Ta ni kō ní ka'an na di'a sa'a ni iin ángel:

Yu'u kakuu tatá xi, ta mií xí kakuu de'e yu'u.

⁶ Ta nī ka'an ta'ani Ndios di'a tá kua'an na tanda'á ná iin tó'ón dinī de'e na kii na ñayuú yó'o:

Ná kandaño'o ndidaá ángel de'i.

⁷ Miían ndaa di'a kaá Ndios ká'an na sa'a ángel:

Yu'u kúú nā kée ángel kéchóon nooí ña kakuu na
tátò'on tachi, xí'ín ño'ó ita.

⁸ Tído di'a kaá nā sa'á de'e mií ná:

Yo'ó kúú Ndios, ta ni iin kuú ta'ón o ndí'i noo
dándáki yo'ó.

Ta káyiko ndaa yo'ó noo dándákón.

⁹ Chi ndíko yo'ó iin íchi ndaa, ta kañó'ó yo'ó ndidaá
ña kini kua'an.

Sa'á ñoó ni kaxi Ndios yo'ó, nā kúú Ndios miíón,
ta ni xi'o cháá ka nā ña dii iní nooon o duú dao ka
nā xínkuáchí dáó xí'ón.

¹⁰ Ta kaá ta'ani na di'a:

Yo'ó, nā kúú sato'o noo ndidaá ña'a, nda míi sa'a ni
kava'ón noñó'o yó'o,

ta xí'ín ndá'a mííón ni kava'a induú.

¹¹ Ta ná kasandaá iin kuú, ta naá ndí'i vaan,

tído yo'ó, daá koo kuií vá yo'ó.

Ndidaá tá'an va ña'a káa kuyatá iin kuú tátò'on k'i'o
kúyatá dá'on.

¹² Ta tátò'on k'i'o natuú ñayuu dá'on ndíxi na,

k'i'o dión natuú yo'ó ndidaá ña'a káa, ta ná
nadamón ña.

Tído yo'ó, o nádaon ta'an voón, daá koo kuií vóón.

¹³ Ta ko ní ka'an Ndios di'a xí'ín ni iin tó'ón ángel:

Kakoo yo'ó xoo kuá'i nda ná nataán ndí'i yu'u ta
xiní u'u ñaá tixi sa'on.

¹⁴ Kánian kana'á ndó ña choon kómí ángel kíán
ña koni kuáchí ná noo Ndios, ta chinda'á ñaá ná
chindeé ná ndidaá nā ni'í ña kaki na.

2

*In ña'a ndáya'i nda'o kíán ña ni kii Jesús dáakiki
ñaá*

1 Sa'á ñoó miñan ndúsa kánian kandikō toon yó to'on ndaa ni seídó'o yó, dá chī tá koó, dá kían oon ni ví kankuei xoo yó nooán. 2 Chī miñan ndaa ío choon noo ndá'a ley ni xī'o ángel noo Moisés, ta ndi ndaa mií vá ñayuu ni ya'a nooán, ta ndi ndaa mií ná kō ní xín kueídó'o choon sa'ándaan, dá ni ndo'o níō ná sa'á kuachi ni kee na. 3 Ta, ¿ndi koo ví kākī yó noó ña xido ini Ndios tá ná o taó kuendá yo to'on ndaya'i cháa ka, ña kían ká'an sa'a ndi koo kākī yó? Chī dinñó'ó mií na kúú sato'o yo ni xī'o kuendá sa'á to'on yó'o, ni ndi'i, dá ni kastō'on ta'ani ta ni sa xionoo xí'in ná to'on yó'o xí'in yó. 4 Ta mií Ndios ni xī'o ta'ani kuendá sa'á to'on ndato yó'o xí'in ndá'a ta ni sa xionoo xí'in Jesús, dá chī ni xī'o na ña kían ni kandeé rá ni kee ra ña'a ndato xí'in ndidaá ka ña'a ná'ano noó ñayuu, ta ni xī'o na ña ni natiin iin rá iin ta yó'o choon ni xī'o Espiritu iñi táto'on kī'o kóni mií ná.

Jesús kúú na xī'o ña kākī yó

5 Dá chī kō ní xī'o Ndios choon noo ndá'a ángel ña kían dándaki na ñayuú saá veí chí noo, ña kían ká'in sa'a xí'in ndó. 6 Dá chī di'a kua'an ña ni taa iin ta noo tuti iñi Ndios:

¿Ndí kían kúú ta ndéi ñayuú yó'o ña ñó'o ini ní sa'a rá, tatá Ndios?

Ta, ¿ndí kían kúú rá ña ndí'i téi ini ní sa'a rá?

7 Ta ni ndee ní ra sa kuu ra iin ra ló'o cháa noo ángel,

ta ni xī'o ní choon ká'ano noo rá, ta ni xī'o ní ñaño'ó noo rá,

ta ni chikani ní ra ña dándaki ra ndidaá ña'a ni kava'a ní,

8 ta ni nataán ní ndidaá tá'an ña'a tñi sa'a rá.

Ch̄i sa'á ña n̄i nataán Ndios ndidaá ña'a t̄i sa'a rá, sa'á ñoó ko ní kándoo ni iin tó'an, ndidaá ña ñó'o t̄i sa'a rá, tído kándaa ini yo ña o duú ndidaá ña'a dándáki ra viti. ⁹ Tído viti kándaa ini yo ña ió iin na n̄i ndeló'o cháá mií noo ángel, ta na yó'o kúú Jesús, ta n̄i natiin na choon ká'ano, ta n̄i natiin ta'ani na ndidaá tá'an ñañó'ó sa'á ña n̄i x̄i'í na sa'a yo. Dá ch̄i sa'á ña kóni Ndios kee na ña man̄i x̄i'ín yó, sa'á ñoó n̄i x̄i'í Jesús sa'a yo.

¹⁰ Ta mií Ndios kúú na n̄i kava'a ndidaá ña'a ñó'o ñayuu yó'o, ta noón kúú na xito ñaa, ta kóni na nakuaka na ñayuu mií ná noo ndato náye'e ndaa noo ió na. Sa'á ñoó iin ña va'a n̄i sa kian ña n̄i daxínko va'a na Jesús x̄i'ín ña n̄i ndo'o na, ch̄i mií ná kúú na dákaki ñaa. ¹¹ Dá ch̄i mií Jesús, na n̄i ndevii yó, x̄i'ín yóo, na n̄i nduvii, iin tó'on vá kúú tatá yo, sa'á ñoó ko x̄i'íka'an ta'on noo Jesús ká'an na ña kúú yó ñani na. ¹² Dá ch̄i di'a kaá tuti i Ndios: K̄i'o yu'u kuendá sa'a mií ní noo ñani x̄i'ín k̄i'oi, ta tein ndidaá ñayuu kuendá ní keká'ano yu'u mií ní.

¹³ Ta kaá ta'anian:

Kandeé ká'ano in̄i Ndios.

Ta kaá ta'anian:

Yó'o iin x̄i'ín ndidaá tá'an de'e n̄i x̄i'o Ndios nooí.

¹⁴ Ta de'e n̄i kava'a x̄i'ín koño x̄i'ín n̄i kúú de'e n̄i x̄i'o Ndios noo ná, sa'á ñoó n̄i nduu ta'ani mií Jesús koño x̄i'ín n̄i, dá n̄i kuu n̄i x̄i'í na. Ta k̄i'o dión n̄i kandeé ná n̄i d̄itá ná choon noo ndá'a ña u'u, sa'á ñoó koó ka choon noo ndá'an ka'ánían ñayuu.

¹⁵ Dión, dá n̄i kandeé ná n̄i taó xóo na yó noo ña yu'oo kuu yo, dá ch̄i nda rá n̄i kaki yó n̄i kasá'á dándáki ñaa. ¹⁶ Dá ch̄i miían ndaa kuiti ko ní k̄i Jesús chindeé ná ni iin ángel, sava'a na kúú na ve'e

Abraham n̄i kii na n̄i ch̄indeé ná. ¹⁷ Sa'á ñoó mīan ndúsa n̄i nduu na tát̄o'on k̄i'o kúú ñani na, dá n̄i x̄inkoo na kúú ná dut̄i kúú noó, iin dut̄i ká'ano ini, iin dut̄i íin ndaa noo Ndios, dá n̄i kuu n̄i doko ná mií ná, dá n̄i'í ñayuu na ña ku'u ká'ano ini Ndios sa'á kuachi na. ¹⁸ N̄i ndo'o naní nío ná tá n̄i ka'án ña u'u dátuu ñaán, sa'á ñoó kuu va chindeé ná yó tá kexíxi ña u'u xí'ín yó.

3

Ndáya'i cháá ka Jesús o duú Moisés

¹ Viti, ñani, ndo'ó na kúú ñayuu Ndios, ndo'ó na n̄i nakana Ndios kandeí induú, koo ini ndo kande'é va'a ndó Cristo Jesús, na né'e to'on mií Ndios noo yo, ta kúú ná dut̄i kúú noó noó ña kándisa iin rá iin yó. ² Ta n̄i daxínkoo ndi'i na choon n̄i xi'o Ndios noo ná, tát̄o'on k̄i'o n̄i daxínkoo ndi'i Moisés choon n̄i ni'í ná koni kuáchí ná noó na kúú ve'e Ndios. ³ Ta kánian natiin Jesús ñañó'ó ká'ano cháá ka o duú Moisés, dá ch̄i taa káva'a ve'e kánian natiin cháá ka ñañó'ó o duú ve'e n̄i káva'a ra. ⁴ Dá ch̄i ió yoo káva'a iin rá iin ve'e, dá ndítaan, tído na n̄i káva'a ndidaá tá'an ña'a kúú Ndios. ⁵ Mīan ndaa kuiti n̄i sa íin ndaa Moisés noo Ndios tá n̄i sa xinkuáchí ná noó na ve'e Ndios, ta xí'ín ña n̄i kee na n̄i na'a na tát̄o'on k̄i'o káa rá ió ña ka'an Ndios chí noo. ⁶ Tído Cristo kúú mií de'e Ndios, na kánian dándáki ve'e na. Ta ve'e na kúú yóó tá ná kandita toon yó xí'ín ña kándéé iní yo ná nda noo ndi'i kuií, ta ná kadij iníó xí'ín tandeé iní kómí yó.

Xí'o Ndios noó na ñoo na ña nani'í ndéé ná

⁷ Ch̄i di'a kaá Espíritu ij Ndios:

Tá ná kueídó'o ndó noo ká'an Ndios kuu víti,

⁸ dá kían o sa kédó'ó ndó mií ndó tát'on n̄i kee na sá'ano ñoo ndo tá n̄i data'án n̄a Ndios, ch̄i n̄i xito iní ná Ndios noó n̄i xionoo na yukú ichí ñoo.

⁹ Ta ñoo n̄i data'án n̄a yu'u, ta n̄i xito iní ná yu'u, va'ará uū diko toon kua n̄i xini n̄a ndidaá tá'an ña ndato n̄i kee yu'u xí'ín ná.

¹⁰ Sa'á ñoo k̄o ní náta'an inij n̄i xiniñ ñayuu ñoo, dá n̄i kaaj xí'ín míí: “Daá kuití vá kexoo xíká níó ná noó ña kóni yu'u,

ch̄i k̄o kóni n̄a kaño'o na ích̄i yu'u.”

¹¹ Ta sa'á ña n̄i xido inij n̄i kee na, sa'á ñoo n̄i ch̄ikaa inij ña ni iin kuu ta'ón o koní na ndu'u na noó k̄i'oi ña nani'i ndée ná, kaá Ndios.

¹² Sa'á ñoo kandaa ndo mií ndó, ñani, dá kían ni iin tó'ón ndó ná o kákomí iin níó kini, iin níó káxí, ña kían kedaá xí'ín ndó, dá kexoo xíká ndó noo Ndios takí. ¹³ Di'a koo ini ndo ka'an ni'ini ndó noo iin rá iin ndó iin rá iin kuu kuu. Dá ch̄i ká'an to'on ñoo ña kánian kee ndó dión kuu víti, dá kían ná dá'a ni kusaá ini ndo koni ndo to'on Ndios kee ña dándalí ñaá kuachi. ¹⁴ Dá ch̄i ió ta'ani kuendá yo xí'ín Jesucristo tá ná ndiko toon yó tandée iní n̄i ñatiin yó nda mí sa'a. ¹⁵ Dá ch̄i di'a kaá to'on Ndios:

Tá ná kueídó'o ndó noo ká'an Ndios kuu víti, dá kían o sa kédó'ó ndó mií ndó tát'on n̄i kee na sá'ano ñoo ndo tá n̄i data'án n̄a Ndios.

¹⁶ ¿Ndá yoo n̄i sa kuu n̄a n̄i seídó'o noo n̄i ka'an Ndios, ta vat̄i xían daá n̄i data'án ñaá ná? ¿Á k̄o ná'á ta'on ndó ña noón kúú ndidaá n̄a n̄i kankuei t̄ixi nda'á n̄a ñoo Egipto n̄i kee Moisés? ¹⁷ Ta, ¿ndá yoo n̄i karyí Ndios xí'ín ndin uū diko kua noo kúú

yukú ichí ñoó? ¿Á kō ná'á ta'on ndó ña noón kúú na nī ya'a nī kee kuachi, ta nī kuei na nī xi'i na yukú ichí ñoó? ¹⁸ Ta, ¿ndá yoo nī chikaa ini Ndios o náchi'i na noo nani'i ndée ná? ¿Á kō ná'á ta'on ndó ña noón kúú na kō ní xīn kueídó'o ñaá? ¹⁹ Sa'á ñoó kándaā iniō ña kō ní kúu ta'on ndu'u na noo nani'i ndée ná sa'á ña kō ní kándisa ndaa na Ndios.

4

¹ Sa'á ñoó ná kandaā yo mií yó, viti ín ij Ndios xí'ín to'on nī xi'o na ña kían kī'o na ña ndu'u yó noo nani'i ndée yo, dá chī oon ni ví tūú dao ndo'ó, ta o koní ndo ndu'u ndó ñoó. ² Dá chī tátō'on kī'o nī natiin yó to'on va'a ña ká'an sa'a Jesús nī kee Ndios, kī'o dión ta'ani nī seídó'o ñayuu ñoó to'on Ndios tá sata. Tído nī naá óon va ña nī seídó'o na ña, dá chī kō ní kándeé ín na Ndios. ³ Tído yóó kúú na kándisa ña nī ka'an Ndios, sa'á ñoó koni yo ndu'u yó nani'i ndée yo noo ió na. Tído di'a nī kaa na xí'ín na kō ní kándisa ñaá tá sata ñoó:

Ta sa'á ña nī xido iniij nī kee na,
sa'á ñoó nī chikaa iniij ña ni iin kuū ta'ón o koní na
ndu'u na noo kī'oi ña nani'i ndée ná.

Dión nī kaa na, va'ará sa nī daxíno ndi'i na ña nī kavá'a na nda mí sa'a ñayuú yó'o. ⁴ Dá chī di'a kaá ta'ani tuti ij Ndios sa'á kuū úsa:

Kuū úsa nī nani'i ndée Ndios noo ndidaá choon nī
kee na.

⁵ Ta kaá ta'ani tuti ij Ndios di'a:

O koní ta'on na ndu'u na noo kī'oi ña nani'i ndée
ná.

⁶ Sa'á ñoó kándaā iniō ña kómani vá ndu'u dao ñayuu noo nani'i ndée ná, ta kō ní ndu'u na nī natiin to'on yó'o mií noo sa'á ña kō ní seídó'o na

choon ni sa'anda Ndios. ⁷ Sa'á ñoó ká'an tuti iñ ña ni saki Ndios iin ka kuu, ta kuu ñóó kúú kuu víti. Chì tá ni ya'a kua'á nda'o tiempo, dá ni taa David ña ni ka'an Ndios sa'a kuu yó'o:

Tá ná kueídó'o ndó noo ká'an Ndios kuu víti, dá kían o sa kédó'ó ndó mií ndó.

⁸ Dá chì tá ni xi'o Josué ña kían ndu'u na sá'ano ñoo yo noo nani'i ndée ndisa na, dá kían o ká'an ta'on Ndios sa'a iin ka kuu. ⁹ Sa'á ñoó kánda inio ña kasandaá iin kuu, dá koni ñayuu Ndios ndu'u na noo miían ndaa kuiti nani'i ndée ná. ¹⁰ Dá chì na ndu'u ñoó, noón kúú na koni nani'i ndée noo ndidaá choon ni kee na, táto'on k'i'o ni naní'i ndée mií Ndios tá ni ndi'i ni kavá'a na ñayuu yó'o.

¹¹ Sa'á ñoó ná cho'on ini yo, dá ná konio ndu'ó noo nani'i ndée yo, ta ná dá'a ni k'i'o yó miíá ña kusaá inio táto'on k'i'o ni kee na sá'ano ñoo yo, chì ko ní seídó'o na noo ni ka'an Ndios. ¹² Chì to'on takí kúú to'on Ndios, ta to'on ndakí nda'o kían. Ta deen cháa ka sa'ándaan o duú iin espada sa'ándá ndi nduú xoo. Sa'á ñoó tá seídó'o yóan, xínoan nda maá inio, ta sónó ní'inian níyo yo xí'ín ñaxintóni yo. Ta sónó ní'ini ta'anian tuchi yo, ta kásandaan nda maá noo ñó'o dandiki lásá yo. Ta nádátuan ndidaá ña nákaní inio xí'ín ndidaá ña'a ñó'o ini níyo yo. ¹³ Ta ni iin tó'ón ta'on ña'a ió ñayuu yó'o ko ió de'é noo Ndios. Di'a ndidaá tá'an vaan túu noo ná ndé'é ná, ta ndidaá tá'an vaan ndáa vichí noo ná, ta iin kuu nakuja yó nakí'o yó kuendá noo ná.

Jesús kúú mií mií duti kúú noo

¹⁴ Ta viti ió iin duti kúú noo noo yo, ta ni kaa na kua'an nó'o ná noo ió Ndios induú, ta na yó'o kúú Jesús, na kúú de'e Ndios. Sa'á ñoó ná kandita toon

yó xí'ín ña ndaa kándísa yó. ¹⁵ Dá ch̄i viti kómí yó iin dut̄i kúú noó kando'o sa'a yo sa'á ña kúú yó ñayuu vitá ini noó kuachi. Ch̄i n̄i ka'án ta'ani ña u'u dátúú ñaá, dá ya'a na kee na kuachi, táto'on k̄i'o kéean xí'ín yó, tído k̄o ní ya'a ta'on na kee na ni iin kuachi. ¹⁶ Sa'á ñoó ná natuu yati yó xí'ín t̄andee iní noo ió Ndios dándáki na, ch̄i nda ñoó xí'o na ña man̄i noo yo, dá ni'j̄ yo ña ku'u ini na sa'a yo, ta ni'j̄ ta'ani yó ndée ña k̄ián chindee ñaá noo iin rá iin t̄andó'ó vei noo yo.

5

¹ Dá ch̄i iin rá iin dut̄i kúú noó n̄i ndukú Ndios tein ñayuu mií ná, dá kuiin ra ka'án ni'ini ra sa'á ñayuu ñoo ra noo Ndios, dá dok̄o rá ña'a, ta dákei ra k̄it̄i noo Ndios sa'á kuachi ndidaá na ñoo ra. ² Ta xí'o ndee iní ra sa'á na k̄o kándaá ini ndí k̄ián va'a kánian kee na, xí'ín na xíonoo ndava'a kée kuachi, ch̄i kúú ta'ani ra iin t̄aa vitá ini noó kuachi. ³ Ta sa'á ña vitá ini ra, sa'á ñoó kánian dok̄o rá k̄it̄i noo Ndios sa'á kuachi mií rá, xí'ín sa'á kuachi ñayuu ñoo ra. ⁴ Ta k̄o ín ta'on kuu k̄axi mií choon yó'o, dá ch̄i sava'a na n̄i kana mií Ndios kúú na kuu kakomí choon yó'o, táto'on n̄i ndo'o Aarón.

⁵ Ta ni Cristo k̄o ní k̄axi mií ña natiin na ñaño'ó ña kakuu na dut̄i kúú noó. Ndios vá n̄i x̄i'o choon yó'o noo ná, dá ch̄i di'a n̄i kaa na xí'ín ná: Yo'ó kúú de'e yu'u, ta viti ná'j̄ ña kúú t̄atón.

⁶ Ta kaá ta'ani na iin k̄a x̄ián noo tuti ij̄: Daá kuití kakuu yo'ó dut̄i, táto'on n̄i sa kuu Melquisedec.

⁷ Tá n̄i sa kuu Cristo iin t̄aa ñayuú yó'o, dá n̄i x̄ika na ña man̄i noo Ndios, ta nda'í n̄i saki na xí'ín ndutá noo ná noo Ndios, na kándée d̄itá ñaá noó

ñā kuu nā. Ta nī seídó'o Ndios ndidaá ñā nī xika nā sa'á ñā nī seídó'o ñaá ná xí'ín ñā nda'í ío ini nā. ⁸ Ta va'ará kúú ná de'e Ndios, tído tein ñā nī ndo'o nío ná nī kaṭi'a na nī seídó'o na ñā kóni Ndios. ⁹ Ta sa'á ñā nī dāxínkoo ndi'i na choon nī kii na, sa'á ñoó nī kasandaá nā kúú ná nā dákaḱi chíchí ñaá, chí dákaḱi na ndi ndáa mií ñayuu seídó'o ñaá. ¹⁰ Ta mií Ndios nī chíkani ñaá kakuu na duti kúú noó táto'on nī sa kuu Melquisedec duti tá sa na'á.

Ná dá'a ni dánkoo yó ñā kándéé iní yo Jesús

¹¹ Ío kuá'á nda'o ñā'a nakani yu'u xí'ín ndó sa'á ñā yó'o, tído kuáchí nda'o nakanii ñā, dá kandaá ini ndo, dá chí oon nda'o ini ndo. ¹² Sa di'a kánian kakuu ndó nā dána'a noo dao ka nā, dá chí sa na'á nda'o dákuá'a ndó sa'a ñā yó'o. Tído di'a xínño'ó ndó ñā dána'a tuku na noo ndo ñā nī dákuá'a ndó nda míi sa'a sa'á to'on Ndios. Sa'á ñoó kúú ndó táto'on takuálí leé, chí xínño'ó ii vá ndó lechí, chí o kúu keí ndó ñā'a káxí, ñā kúú ñā ndichí cháá ka sa'a Ndios. ¹³ Ta ndidaá nā xí'i sava'a lechí ñoó, noón kúú nā ko kátóni ini ndí kían va'a, ta ndí kían ko vá'a, chí kúú ná táto'on takuálí noó ñā'a Ndios. ¹⁴ Tído nā sa nī chíchi, noón kúú nā seí ñā káxí, ta sa'á ñā nī sa'ano na xí'ín ñā ndaa, sa'á ñoó sa ti'a na kandaá ini nā ndí kían va'a, ta ndí kían ko vá'a.

6

¹ Ná dá'a ni katuu yó xí'ín sava'a ñā nī kandaá ini yo sa'á to'on ndaa Cristo, chí ñā yó'o kúú ñā sa nī kaṭi'a yó nda míi sa'a. Va'a cháá ka ná ndi'i ini yo ko'on yo chí noo xí'ín to'on na, ta ko kánian nandió kuéi tuku yó dákuá'a yó sa'á ñā kánian nandikó ini yo sa'á ñā kini kée yó, o sa'á ñā kánian kandeé iní yo Ndios. ² Ta ko kánian dákuá'a tuku yó sa'a ndi

kee yó kodo ndúta yo, xí'ín sa'á ña chínóo yó ndá'a yo diní na dákuá'a xí'á, xí'ín sa'a ndi koo nataki na ni xi'i, xí'ín sa'á ña miían ndaa keyíko Ndios sa'a ndidaá ñayuu noo ndi'i. ³ Ta k'i'o dión kee yó tá kóni mií Ndios.

⁴ Dá chi ndi ndáa na sa ni datóon Ndios ñaxintóni, ta sa ni xirndodó ná ña ndato vei noo Ndios, ta sa ió ta'ani kuendá na xí'ín Espíritu ií Ndios, ⁵ ta sa ni xirndodó ná to'on va'a Ndios, ta sa ni xirndodó ta'ani na tát'on k'i'o dándáki Ndios ñayuu saá vei chí noo, ⁶ tído tá ná dánkoo na ña ndaa yó'o, dá kían ni iin tó'ón ka ña'a o kúu kee yó xí'ín ná, dá nandió kuéi na nandikó iní na sa'á kuachi na, dá chi kían tát'on ndéi tuku na chíkaa na Cristo, na kúu de'e Ndios, ndika cruz, ta xí'o na ña kediki ndaa ñaa ñayuu. ⁷ Chi kían tát'on ño'ó xítí, ña xí'i va'an takuí tá koon dai. Ta dao ño'ó xítí, kua'á nda'o ña'a xí'oan noo na ni xiti ñaa, ta ió nda'o choon noo ná. Sa'á ño'o ndato ka ví kémáni ñaa Ndios. ⁸ Tído ño'ó xítí, tá'an ña xí'o ndino'o ta'íon xí'ín ión títi, ño'ó kúu ño'o ko choon, ta ño'ó kúu ño'o ndéi ndati taj chi'an kee Ndios, ta ndátian kej ña iin kuu.

⁹ Tído va'ará ndátó'ón ndú sa'a ndidaá ña yó'o, na maní miíi, tído ná'á kaxí vá ndú ña va'a cháa ka ndo'o ndo'ó, ta kee ndó ña va'a tát'on kánian kee ñayuu ni dakáki Ndios. ¹⁰ Chi kúu ná iin Ndios ndaa, sa'á ño'o o nándodó ta'on na sa'a choon ni kee ndó noo ná, ni sa'á ña kú'u ini ndo sa'a dao ka ñayuu, chi ni chindeé ndó ñayuu mií ná, ta ndéi ií ndo chindeé ñaa ndó nda viti. ¹¹ Tído kóni ndu'u ña ná kandita toon ií iin rá iin ndó xí'ín ndidaá ña va'a kée ndó nda noo ndi'i kuií, dá kían kandaá ini ndo ña miían ndaa natiin ndó tandeé iní kómí ndó noo

Ndios. ¹² Chì kò kóni ndu ña kandeì dúsá oon ndó. Di'a koo ini ndo kee ndó tátò'on kì'o kée ñayuu, tá'an na kándéé ká'ano ini Ndios, ta ndáti kueé ñaá ná, chì sa'á ña kée na dión, sa'á ñoó natiin na ña ni kaa Ndios kì'o na noo ná.

¹³ Dá chì tá ni xì'o Ndios to'on na noo Abraham ña kían kemáni ñaá ná, dá ni nachina'á ná mií ná, dá chì koó ka iin ka yo ká'ano cháá ka o duú mií ná, ¹⁴ ta ni kaa na: “Miían ndaa kuiti kemáni nda'o yu'u yo'ó, ta ndekua'a nda'o yu'u tata yo'ó.” ¹⁵ Ta sa'á ña ni sa ndati kueé Abraham, sa'á ñoó ni kasandaá na ni natiin na ña ni kaa Ndios kì'o na noo ná. ¹⁶ Dá chì miían ndaa kuiti náchina'á ñayuu ndéi ñayuu yó'o iin yoo ká'ano cháá ka o duú mií ná, dá kendaá na noo ká'an na. Ta kì'o dión ndadí ña ni tiin tá'an na sa'a. ¹⁷ Ta kóni Ndios ña kana'á na ni natiin to'on ni xì'o na ña o nándikó ta'on iní na kee na ña ni ka'an na, sa'á ñoó ni nachina'á ná mií ná. ¹⁸ Ta ni iin tó'ón ñayuu o kúu ta'on nadaon noó uu ña'a ni kee Ndios, chì ni xì'o na to'on na noo yo, ta ni nachina'á ná mií ná, ta o kúu ta'on ka'an to'ón Ndios. Sa'á ñoó ió iin tandéé iní ká'ano noo yóó, na ñó'o tixi ndá'a Ndios, chì kándéé iní yo ña ni'ì yo ña ni kaa na kì'o na noo yo. ¹⁹ Ta tandéé iní yó'o kían tiiin toon níyo yo noo Ndios tátò'on kì'o tiiin toon kaa vee iin barco, dá sá tuu ra ini taño'o. Ta mií tandéé iní yó'o ndáka yó kua'an yo nda sata dá'on ndadí ini ve'e ño'o noo ió Ndios, ²⁰ noó ni ku'u mií Jesús ni sonó ná íchì noo yo, chì iin ni kandoo na kúu dutì kúu noó tátò'on ni sa kuu Melquisedec dutì tá sa na'á.

Ki'o di'a ni kechóon ta duti sa nani Melquisedec

¹ Ta Melquisedec yó'o ni sa kuu rey ñoo nani Salem, ta sa kuu ra duti noo Ndios, na ió induú. Ta kaá tuti iñ Ndios ña iin kuu ni sa'an ra ni natiin ra Abraham íchi nda noó kondii na noó ni sa'an na ni naá na xí'ín dao rey, ta ñoo ni kemáni ñaá Melquisedec xí'ín to'on ni ka'an ra. ² Ta noo mií rá ni xi'o Abraham uxí ña'a noo iin iin ciento ña ni xio ndaa na noó ni sa'an na ni naá ná xí'ín rey ñoo. Ta kuu Melquisedec ñoo kóni kaá “rey kéndaa”. Ta mií rá ni sa kuu rey ñoo Salem, ta to'on yó'o kóni kaa “rey náchindei va'a ñayuu”. ³ Ko íin ná'á sa'a tatá ra, ni sa'a naná ra, ta ni ko íin ná'á ndá yoo ni sa kuu na sá'ano ve'e ra, ta ni ko íin ná'á ndá oon ni kaki ra, ta ni ko íin ná'á ndá oon ni xi'i ra. Ta ni sa kuu ra tát'o'on ki'o kúu de'e Ndios, chi iin ni kandoo ra kúu rá duti.

⁴ Taó kuendá mií ndó ña ká'ano nda'o choon ni sa ne'e Melquisedec, sa'á ñoo ni sa'an Abraham, na kúu tatá ñoo yo, ni xi'o na uxí ña'a noo iin iin ciento ña'a noo Melquisedec, ña ni kandeé ná ni xio ndaa na ndá'a dao ka rey tukú ñoo. ⁵ Ta miían ndaa ni kaxi Ndios taa tein na ve'e Leví ña kakuu ra duti, ña kakomí rá choon ña ki'in ya'i ra uxí ña'a noo iin iin ciento ña'a ní'i na ñoo ra noo choon kée na, tát'o'on ki'o sa'ándá ley Ndios choon. Sa'á ñoo kánda inio ña kánian ki'in ya'i ra noo ñani ra, va'ará iin tó'ón dáá kúu tatá ra, chi na ve'e Abraham kúu ndi ndi'i ra. ⁶ Ta va'ará ko ní kii Melquisedec tein na ve'e Leví, tído ni natiin ra uxí ña'a noo iin iin ciento ña ió noo Abraham, ta ni kemáni ta'ani ra Abraham xí'ín to'on va'a ni ka'an ra. Ta Abraham kúu na kánian natiin ña va'a ni kaa Ndios ki'o na noo ná. ⁷ Ta ná'á yó ña na ló'o

kúú nā nátiin to'on va'a kée nā ndáya'i cháá ka. ⁸ Ta kándaá ta'ani inio ña xí'i ta ve'e Leví, tá'an ra kí'in ya'i uxí ña'a noo iin iin ciento ña'a ío noo nā ñoo ra, tído ká'an to'on Ndios sa'a Melquisedec ña takí ií vá rá. ⁹ Ta sa'á ña nī chiya'i Abraham uxí ña'a noo iin iin ciento ña'a ñoo noo Melquisedec, sa'á ñoo kuu kaa yo ña nda Leví xí'in ta ve'e ra nī chiya'i ta'ani, va'ará mií rá kí'in ya'i noo nā ñoo ra. ¹⁰ Dá chī ñó'o ií vá nā ve'e Leví kúú ná nī ini Abraham tá nī na'kí'in tá'an na xí'in Melquisedec íchī ñoo.

¹¹ Tá kuu koo vii ñayuu noo Ndios sa'a choon kée ta duti kuendá Leví, dá kí'an, ¿ndiva'a nī chikani Ndios iin ka duti? Ta va'ará mií nā ve'e Leví nī natiin ley Ndios, tído duti nī nachikani Ndios tiempo viti kúú ná táto'on nī sa kuu Melquisedec, ta kō ní taó ta'on ñaá ná tein nā ve'e Aarón. ¹² Ta sa'á ña nī ndakoo iin duti saá, sa'á ñoo miían ndusa kánian nadaon ta'ani ley, chī sa díin va kée duti saá yó'o. ¹³ Tá'an duti ká'an ndu sa'a, kō ní kí na tein nā ve'e Leví, chī nī kii na tein nā ve'e iin ka ñayuu, ta ni iin ta'on nā ve'e yó'o kō ní sá kuu duti Ndios. ¹⁴ Dá chī ná'á yó ña nī kii nā kúú sato'o yo tein nā ve'e Judá, ta ni iin tó'on nā ve'e Judá kō ní chikani Moisés ña kakuu na duti.

¹⁵ Ta kándaá inio ña dión kí'an, dá chī nī ndakoo iin duti saá, ta kúú ná táto'on nī sa kuu Melquisedec. ¹⁶ Chī kō kúú ná duti sa'a ley, chī kaá ley ña sava'a nā ve'e Leví kuu kakuu duti. Di'a kúú ná duti sa'á ña ío choon noo ndá'a ná ña kataki kuií nā. ¹⁷ Dá chī di'a kaá tuti ií Ndios sa'a ná:

Daá kuití kakuu yo'ó duti,
táto'on nī sa kuu Melquisedec.

18 Sa'á ñoó n̄i ch̄ituu Ndios ley yatá, ch̄i k̄o ní kándeéán dák̄ink̄oan choon n̄i s̄a ne'an, ch̄i k̄o ndakí ta'an vaan, 19 ch̄i k̄o ní kándeé ta'on ley ña dánkoo viián ni iin tó'ón ñayuu noo Ndios. Tído viti n̄i ni'í yo iin tandeé iní va'a cháá ka, dá kuu kuyati cháá ka yo noo Ndios.

20 Ta dión n̄i kuu, dá ch̄i n̄i ch̄ina'á Ndios mií ná ña dión koo. 21 Tído k̄o ní kée ta'on Ndios dión tá n̄i ch̄ikata na ta duti, ta kúú kuendá Leví. Tído miían ndaa n̄i ch̄ina'á ná mií ná tá n̄i ch̄ikani na iin duti saá, dá ch̄i di'a kaá tuti īi ná:

N̄i ch̄ina'á Ndios mií ná, ta o nándikó ta'on iní na noó to'on n̄i ka'an na:

“Daá kuití kakuu yo'ó duti,
tát'o'on k̄i'o n̄i s̄a kuu Melquisedec.”

22 Ta Jesús kúú na n̄i kandoo sa'a yo noo Ndios, sa'á ñoó n̄i kandoo Ndios kee na ña va'a cháá ka xí'in yó o duú ley n̄i xi'o na noo Moisés.

23 Ta kua'á nda'o n̄i s̄a kuu dao ka duti ñoó, dá ch̄i tá n̄i xi'í iin ra, dá n̄i nakuin iin ka ra. 24 Tído Jesús kúú na n̄i kandoo kakuu kuií duti, sa'á ñoó k̄o xínñó'ó ka nakuiin iin ka duti noo ná. 25 Sa'á ñoó ndá hora kúú mií vá kuu dák̄aki na ñayuu, na nónó natuu yati noo Ndios sa'á ña kándeé iní ñaá ná, dá ch̄i daá takí kuií na ió na seí nda'í na sa'a yo noo Ndios.

26 Ta iin duti kúú noó kée dión kúú na xínñó'ó yó, ch̄i kúú ná iin na vii, iin na koó kuachi, iin na koó yáko, iin na ko xíonoo ích̄i na kée kuachi, iin na n̄i ch̄ikoo dikó cháá ka Ndios nda induú. 27 Ta k̄o xínñó'ó ta'on na kee na tát'o'on k̄i'o kée ta duti kúú noó, ch̄i iin rá iin kuu kuu dóko rá kít̄i noo Ndios sa'á kuachi mií rá, ndi'i, dá dóko rá kít̄i sa'á kuachi na ñoo ra. Tído Jesús, iin tó'ón vá ta'ándá n̄i doko ná

mií ná nì xì'ì nà sa'a yó, ta daá kuití vá ndáya'i ña.
 28 Ta ley Moisés chíkataan ɽa, tá'an ra vitá ini noó
 kuachi, kakuu ra duti kúú noó. Tído tá nì ndi'i nì
 xì'o Ndios ley yó'o, dá nì nachina'á ná mií ná ña
 chikani na de'e mií ná ña daá kuití vá kakuu na
 duti kúú noó, chì nì daxínkoo ndi'i na choon Ndios.

8

*Sa'a Jesús nì kandoo Ndios kee na iin ña saá xí'ín
 yó*

¹ Ta viti, to'on ndáya'i cháá ka kóni yu'u ka'in
 xí'ín ndó kían kana'á ndó ña kì'o dión kée duti kúú
 noó ín noo yo, ta nì nakoo na xoo kuá'a Ndios, nà
 kúú rey ió dándáki nda induú. ² Ta kéchóon na noó
 ij cháá ka ini ve'e ño'o ndisa ín induú, ña kían nì
 kava'a mií sato'o yo Ndios, ta ko kían ña nì kava'a
 ndá'a ɽa. ³ Chì ndidaá tá'an ɽa duti kúú noó ní'ì
 choon ña doko rá ña'a noo Ndios, ta chíño'o ra kiti
 noo ná. Ta sa'á ña kúú Jesús duti ín noo yo, sa'á
 ñoó kánian doko ta'ani na ña'a noo Ndios. ⁴ Tá nì
 kandoo na ñayuú yó'o, dá kían o kákuu ta'on na
 duti, dá chì sa ndéi va duti doko rá ña'a noo Ndios
 táto'on kì'o sa'ándá ley Moisés choon. ⁵ Chì choon
 kée duti yó'o kúú táto'on konda'ì óon va ña kúu
 induú. Dá chì tá kua'an Moisés kava'a na ve'e ño'o,
 dá nì kaa Ndios xí'ín ná: “Mí'án koo inon kava'ón
 ve'e ño'o yu'u táto'on kì'o káa rá ió ve'e ño'o, ña
 kían nì daná'ì nooon dinì yúku ñoó.” ⁶ Tído choon
 va'a cháá ka kée Jesús viti o duú dao ka duti ñoó,
 dá chì sa'á ña nì ka'an nà sa'a yó noo Ndios, sa'á
 ñoó nì kandoo Ndios ña kee na iin ña'a va'a cháá
 ka xí'ín yó, chì nì xì'o na to'on na ña kì'o na ña va'a
 cháá ka noo yo. ⁷ Dá chì tá ní kándeé ley Moisés ña

koo vii yō noo Ndios, dá kían kō xínñó'ó ká Ndios kandōo na kee na iin ña'a saá xí'ín yó. ⁸ Ta sa'a ña kō náta'an ini Ndios ña kée ley ñoo, sa'a ñoo di'a ni kaa na xí'ín na ñoo yō:

Ve'i iin kuu, kaá sato'o yō Ndios,
ña kían kandōoi keei ña saá xí'ín na ñoo Israel, xí'ín
na kúu kuendá Judá.

⁹ Ta o kándōo kai xí'ín ná tát'on ni kandōoi xí'ín na
yatá ve'e na

tá ni taó'i na xí'ín ndá'í ñoo Egipto.

Ch'i kō ní sá ndita ndaa na xí'ín ña ni kandōoi xí'ín
ná,

sa'a ñoo ni dayáa ndá'í na, kaá sato'o yō Ndios.

¹⁰ Ta viti kían di'a ko'in kandōoi xí'ín na ñoo Israel
ña keei iin ña saá xí'ín ná tá ná kasandaá kuu ni
chikaa inii, kaá sato'o yō Ndios:

Ta nda maá ini ñaxintóni ná ko'in chikaai leyi,

ta nda maá ini níó ná ko'in taai ña,

Ta yu'u kakuu Ndios noo ná, ta mií ná kakuu na
ñooi.

¹¹ Ta ni iin tó'ón ta'on na o kánian dána'a noo na
ndéi yati xí'ín ná,

ni noo ñani mií ná, ta kaa na:

“Nandukú ndó sato'o yō Ndios”,

dá ch'i ndidaá tá'an va na kana'a ña yu'u kúu
Ndios,

nda na kualí cháa ká xí'ín nda na sá'ano cháa ká.

¹² Ta ko'in k'i'o ká'ano inii sa'a kuachi na, ta ni iin
kuu ta'ón o ndíko'on inii sa'án,

xí'ín sa'a iin rá iin ña kini ni sa kee na.

Dión kaá tuti ii Ndios. ¹³ Sa'a ñoo tá kaá Ndios ña
kandōo na kee na iin ña saá xí'ín na ñoo yō, dá kían
ña ni kandōo na kee na mií noo ni kuyatá váán, ta
ndidaá ña'a kuyatá, ndátian naá váán.

9

¹ Ta viti, ña ni kando Ndios kee na xí'ín na sá'ano ve'e yó tá sata sa'ándaan choon táto'on k'i'o kánian kandaño'o yó na, ta sa'ándaan choon táto'on k'i'o kánian koo ve'e ño'o na noño'o yó'o. ² Ta di'a káa ve'e ño'o na: ini ve'e mií noó kúu noo ij cháá, ta ñoó íin iin candilero, ta íin iin mesa noo kándodó pan dóko rá noo Ndios. ³ Ta sata dá'on kúu uu tákaa ñoó kúu míi noo ij cháá ka. ⁴ Ta ñoó íin iin ña'a ni kava'a xí'ín oro noo chí'ño'o na dusa támi sá'an, ta ñoó ta'ani íin iin sato ni nakuchi ndino'o oro, ta yiróon dándaki ña ni kando Ndios kee na ña va'a xí'ín na ñoo yo. Ta ñoó nákaa iin kidi oro noo ño'o maná, ña ni xi'o Ndios ni seí na ñoo yo, ta ñoó ta'ani nákaa vara Aarón, kirá ni nana nóma kuíj, ta ño'o ta'ani yuu dá'ándá noo tándaa choon ni sa'anda Ndios. ⁵ Ta satá sato ñoó ndíta uu querubín oro ió ndixi, ta ñoó dándaki ña nákaa Ndios ñoó, ta xí'ín ndixián dáda'i ña satá sato ñoó, noo só'ono ndaa ra ni kiti noo Ndios, dá ku'u ká'ano ini na sa'á kuachi na ñoo yo. Tído ko nónoí ka'in cháá ka sa'á ña yó'o xí'ín ndó.

⁶ Dá tá ni xino ndidaá ña yó'o táto'on kánian kooan, dá ni kasá'á tóo tóo koku'u ta duti ve'e mií noó ñoó, dá kechóon ra inian táto'on k'i'o sa'ándá ley choon. ⁷ Tído ve'e kúu uu, noo kúu noo ij cháá ka ñoó, sava'a iin tó'on dini míi vá ta duti kúu noo kuu ku'u ini ve'e ñoó iin tó'on kuu noo kuía. Ta o kúu ta'on ku'u ra tá ko né'e ra ni kua'an ra, dá chi ni ñoó dóko rá noo Ndios sa'á kuachi míi rá xí'ín sa'á kuachi ni kenaá na ñoo ra. ⁸ Ta ña yó'o xí'o Espíritu ij Ndios ña kánda inio ña o kúu ta'on ku'u yó nda noo ij cháá ka xian nani íin ij vá ve'e mií noó ñoó. ⁹ Ta ndidaá ña yó'o xí'o ña kánda ini yo ndi

ndó'o ñayuu tiempo viti, dá ch̄i va'ará dokō ta duti ña'a noo Ndios, ta va'ará chíńó'o ra kít̄i noo ná, tído ko kándoo vii ta'on ñaxintóni ñayuu xí'o ña'a ñoo, ch̄i kútúú īi vá ini na. ¹⁰ Dá ch̄i sa'va'a ña'a ká'an ley yó'o sa'a kían ndi ndáa ña'a kuu kei ñayuu, xí'ín ña ko'o na, xí'ín sa'a ndi kee na nduvii ná ñi ná noo Ndios, ta dión ni sa kian nda ni kasandaá kuu ni ndesaá Ndios ndidaá ña'a.

¹¹ Ch̄i sa ni kixi Cristo, ta mií ná kúú duti kúú noo, ta noo ndá'a mí ná ió ndidaá tá'an ña va'a ni kandoo Ndios ki'o na noo yo. Ta mií ná nákaa xínkuáchí ini ve'e ño'o ndáya'i cháa ka, iin ve'e ño'o va'a cháa ka, tá'an ña ko ní káva'a xí'ín ndá'a taa, dá ch̄i o duú ña'a ió ñayuú yó'o kían. ¹² Ta ko ní ku'u Cristo doko ná ni kít̄i, ni ko ní ku'u na doko ná ni chikerró noo Ndios ini ve'e ño'o na. Di'a ni mí vá ná né'e na ni ku'u na ni doko ná noo Ndios noo kúú noo īi cháa ka, ta iin tó'on dáa vá ta'ándá ni kee na dión, ta daá kuití vá ndáya'i ña. Ta ki'o dión ni kee na, ta kúú iin ích̄i ni kandoo vii yo noo Ndios. ¹³ Ch̄i ni toro, xí'ín ni chivato, xí'ín ya chikerró, kirí ni chíńó'o ta duti noo Ndios, kúú ña ni so'ono ni'ini ra ñi ñayuu ni ya'a ni kee kuachi, dá nduvii ñi ná noo Ndios. ¹⁴ Tído kándoo vii cháa ka yo ni kee ni Cristo, ch̄i xí'ín ndée Espíritu, na ió kuií, ni doko ná mií ná noo Ndios, ta ni iin kuachi ko ní sá komí ná. Sa'a ñoo ni mí ná kándée nduvii ñaxintóni yo noo Ndios, dá ná o kée ka yo ña kini kua'an dánaá ñaá, dá koni yo kee yó ña kóni Ndios takí.

¹⁵ Sa'a ñoo ni kandeé ná ni ka'an na sa'a yo noo Ndios, ta kúú ni kandoo Ndios kee na iin ña saá xí'ín yó. Dá ch̄i sa'a ña ni xi'i Jesús sa'a yo, sa'a ñoo ni chiya'i na sa'a kuachi ni kee yó kaá ley ni

xì'o Ndios. Dión, dá koni ndidaá nà nì kana Ndios natiin na ñà va'a nì kaa Ndios kì'o na, ta ñà va'a yó'o kúú ñà kataki chíchí ná. ¹⁶ Dá chī tá nì kandoo iin taa kì'o ra ñà'a kómí rá noo dao ka ñayuu tá nì xì'i ra, dá kían tá nì xì'i ra, dá kuu natiin na ñà'a kómí rá. ¹⁷ Dá chī kuu natiin na ñà nì kandoo ra kì'o ra noo ná sa'á ñà nì xì'i ra. Tído xían nani takí ra, o kúu ta'on natiin na ñà. ¹⁸ Tá kua'an Ndios kandoo na kee na ñà va'a xí'ín nà ñoo yo tá sata, dá nì kee ij náan xí'ín nì. ¹⁹ Sa'á ñoo tá nì ndi'i nì ka'i Moisés ndidaá choon sa'ándá ley noo nà sá'ano ñoo yo, dá nì ki'ín na nì chikerró, xí'ín nì kítì, xí'ín takuú, xí'ín kachì kua'á nì, xí'ín ndá'a yukú hisopo, dá nì so'ono ndaa nà nì ñoo xí'ín yukú yó'o satá yuu noo káa ley, xí'ín sata ndidaá ñayuu ñoo. ²⁰ Dá kaá Moisés xí'ín ná: “Nì yó'o dáxinkoo ñà nì kandoo Ndios kee na xí'ín ndo'ó, ñà ká'an sa'a choon nì sa'anda nà noo yo.” ²¹ Ta nì so'ono ndaa ta'ani na nì yó'o ve'e ño' o ñoo, xí'ín sata ndidaá nda'á choon kúchóon na inian. ²² Ta kaá ley ñà xí'ín nì kua'á nda'o ñà'a kandoo vii noo Ndios. Chì tá ná o kuíta nì, dá kían o kúu ta'on ku'u ká'ano ini Ndios sa'á kuachi kée ñayuu.

Nì ndoo kuachi yó noo Ndios sa'á ñà nì xì'o Jesús mií ná nì xì'i nà sa'a yo

²³ Dá chī miían ndúsa dión nì kee na tá sata, dá nì kandoo vii ndidaá ñà'a ñoo. Ta ñà nì kee na tá sata ñoo kúú konda'i ñà ndaa ió induú. Ta ñà ndaa ió induú kían xín'ó'ó nì ndáya'i cháá ka o duú nì kítì. ²⁴ Dá chī kò ní ku'u ta'on Cristo ini ve'e ño' o nì kava'a ndá'a taa ñayuú yó'o, dá chī sava'a konda'i óon va ve'e ño' o íin induú kúu ve'e ño' o nì kava'a ndá'a taa noñó'o yó'o. Di'a nì ku'u na mií mií noo

ió Ndios induú n̄i doko ná n̄i m̄í ná sa'a iin rá iin yó. ²⁵ Ta k̄o ní n̄andió̄ k̄o tóo tóo ta'on na doko ná n̄i ná sa'a ȳo tát̄o'on k̄i'o kée ta dut̄i kúu nōo noñó'o yó'o, ch̄i roón kúu ra kú'u tá nōo kuía nōo ij cháá ka dóko rá n̄i k̄iti. ²⁶ Dá ch̄i tá dión kánian kee Jesús, dá k̄ian nda m̄í sa'a ñayúú kánian ndo'o tóo tóo ní̄o ná sa'a ȳo. Tído k̄o ta'ón dión k̄ian, dá ch̄i tein kuu nōo ndi'i yó'o iin tó'ón din̄i vá ta'ándá n̄i kii na n̄i doko ná m̄í ná n̄i xi'i na sa'a iin rá iin yó, dá ndoo kuachi yó nōo Ndios, ta daá kuiti vá ndáȳa'i ña n̄i kee na. ²⁷ N̄i ch̄ikaa ini Ndios ña k̄ian kuu ndidaá ñayuu iin tó'ón ta'ándá, dá keyíko sa'a ná. ²⁸ Dión ta'ani n̄i ndo'o Cristo. Iin tó'ón dáá vá ta'ándá n̄i doko ná m̄í ná n̄i xi'i na sa'a iin rá iin yó, dá n̄i dandóo na kuachi kua'á nda'o ñayuu nōo Ndios. Ndi'i daá, na'a nōo ná ta'ándá kúu uu ñayúú yó'o. Ta o k̄i ka na d̄itá ná kuachi yó, ndaá kasaa na dákaki na na ndati ñaá.

10

¹ Dá ch̄i ley n̄i taa Moisés k̄ian sava'a k̄onda'i óon ña va'a k̄i'o Ndios nōo ȳo, ch̄i k̄o kúu ta'an vaan m̄í m̄í ña va'a ko'on na k̄i'o na nōo ȳo. Sa'á ñoó va'ará tá nōo kuía tá nōo kuía dóko ta dut̄i ña'a x̄í'ín k̄iti nōo Ndios sa'á kuachi ñayuu vei ñoó, o kúu ta'on kandoo vii ná nōo Ndios. ² Dá ch̄i tá ná kandeé ña n̄i doko ná ñoó dánkoo viián na iin ích̄i nōo Ndios, dá k̄ian k̄o x̄inñó'ó ka na ko'on na doko ná ña'a nōo Ndios, dá ch̄i o kútúú ka ini na sa'á kuachi na. ³ Tído k̄o ta'ón dión k̄ian, dá ch̄i sa'á ña chíñó'o na k̄iti nōo Ndios tá nōo kuía tá nōo kuía, ñoó k̄ian kedaá x̄í'ín ná, dá ñó'o ini na ña kómí ná kuachi nōo Ndios. ⁴ Ch̄i k̄o kandeé ta'on n̄i chikerró x̄í'ín n̄i chivato dándoo rá kuachi ñayuu nōo Ndios. ⁵ Sa'á

ñoo, tá n̄i ku'u Jesús ñayuu yó'o, dá n̄i kaa na xí'ín
Ndios:

Ko kóni ní ña chiñó'o na kít̄i noo ní, ta ko kóni ní ña
doko ná ña'a noo ní.

Sa'á ñoo n̄i sa'an ní n̄i kava'a ní yikí koñoi.

⁶ Chiñó'o na kít̄i noo ní, ta satá na nij noo ní sa'á
kuachi na, tído ko náta'an iní ní xiní ní ña kée
na.

⁷ Dá n̄i kaaj xí'ín ní: “Viti kían veii keei ña kóni mií
ní, tatá Ndios,

tát̄o'on k̄i'o ká'an tuti īi mií ní sa'a yú'u.”

⁸ ¿Á n̄i xini ndo'ó? Ña mií noo n̄i kaa na ká'an di'a:
“Ko kóni ní ña chiñó'o ná kít̄i noo ní, ta ko kóni ní
ña doko ná ña'a noo ní, ta ni ko kóni ní ña kata na
nij noo ní sa'á kuachi na, ta ko náta'an iní ní xiní ní
ña yó'o.” Díon kaá na, va'ará k̄i'o díon sa'ándá ley
choon. ⁹ Dá n̄i kaa ta'ani na: “Viti kían veii keei ña
kóni mií ní, tatá Ndios.” Sa'á ñoo kándaá inio ña n̄i
sadi Ndios íchi yatá, ta n̄i chiná'a saá na iin ka íchi
noo yo. ¹⁰ Ta sa'á ña n̄i kee Jesús ña kóni Ndios, dá
n̄i kuu n̄i nduvii yo noo Ndios, ch̄i n̄i doko ná yikí
koño na sa'a iin rá iin yó, ta iin tó'ón dáá vá ta'ándá
n̄i kee na díon, ta daá kuití vá ndáya'i ña n̄i kee na.

¹¹ Ta miían ndaa kían ña iin rá iin kuu kuu ndíta
ta dut̄i xínkuáchí rá iní ve'e ño'o, ta tóo tóo chíñó'o
ra kít̄i, ta tóo tóo doko rá ña'a noo Ndios sa'á kuachi
na ñoo ra. Tído ko kándeé ta'on ña'a ñoo dándóan
kuachi ñayuu noo Ndios. ¹² Tído Cristo, iin tó'ón
din̄i vá ta'ándá n̄i doko ná mií ná n̄i xi'ij na sa'á
kuachi ndidaá ñayuu, ta daá kuití vá ndáya'i ña n̄i
kee na. N̄i ndi'i, dá n̄i nakoo na xoo kuá'a Ndios.
¹³ Ta ñoo ío na ndáti na nda ná kasandaá kuu
nataán Ndios ta xiní u'u ñaá t̄ixi sa'a ná. ¹⁴ Iin
tó'ón dáá vá ta'ándá n̄i doko Jesús mií ná, ta kúu

iin íchi vá n̄i d̄ankoo ndaā n̄a ñ̄ayuu n̄i nduv̄ii ná noō Ndios. ¹⁵ Ta ñ̄a yó'o ta'ani x̄í'o Esp̄iritu īi Ndios ñ̄a k̄andāa ini ȳo, dá ch̄i dinñó'ó k̄a kaá n̄a di'a:

¹⁶ K̄i'o di'a kand̄ooi keei x̄í'ín n̄a ñ̄oo Israel tá ná kasandāa kūu dáá ñ̄óó, kaá sato'o ȳo Ndios: Ch̄i ini n̄ío ná ko'ín ch̄ikaai leȳi, ta ini ñ̄axintóni ná taai ñ̄a.

¹⁷ Ta kaá ta'ani na di'a:

Ko'ín k̄i'o ká'ano inīi sa'á kuachi n̄a, ta ni iin kūu ta'ón o ndik̄o'on inīi sa'án, x̄í'ín sa'a iin rá iin ñ̄a kini n̄i kee na.

¹⁸ Ta viti, sa n̄i x̄i'o ká'ano ini n̄a sa'á kuachi ȳo, sa'á ñ̄óó ko x̄inñó'ó k̄a ȳo doko ȳo ñ̄a'a noo ná sa'án.

¹⁹ Kana'á ndó, ñ̄ani miíj, ñ̄a ió t̄andeē iní noo ȳo ku'u yó noo īi cháá k̄a, noo ió mií Ndios sa'á nīi Jesucristo, kirá n̄i x̄ita sa'a ȳo. ²⁰ Ch̄i n̄i nonō iin íchi saá noo ȳo, iin íchi takí, dá ch̄i n̄i nonō vá noo tákaa dá'on sadí noo ȳo ku'u yó noo īi cháá k̄a sa'á ñ̄a n̄i dokō Jesús yikí koño n̄a sa'a ȳo. ²¹ Viti k̄ian kómí yó iin dut̄i ndáya'i cháá k̄a, n̄a ió dándáki n̄a ve'e Ndios, ²² sa'á ñ̄óó ná natuu yati yó noo Ndios x̄í'ín iin n̄ío ndaā, ta ná kandeé ká'ano ini ȳo ñ̄a natiin va'a na yó, ch̄i sa'á ñ̄a n̄i nduv̄ii n̄ío ȳo, sa'á ñ̄óó ko kútúú k̄a ini ȳo sa'á kuachi n̄i kee yó, ta sa n̄i nduv̄ii na ñ̄ij ȳo x̄í'ín takují vii. ²³ Sa'á ñ̄óó ná kuj̄ita toon yó x̄í'ín t̄andeē iní kómí yó, ta ná dá'a ni nakani kuách̄i ini ȳo, dá ch̄i iin n̄a ndaā nda'o kúú n̄a n̄i x̄i'o t̄andeē iní yó'o noo ȳo. ²⁴ Ta ná ka'i ini ȳo ndi keeá ka'an ni'ini yó noo iin rá iin yó, dá ná ku'u s̄atá'an ini ȳo sa'a ȳo, ta ná kee yó ñ̄a va'a. ²⁵ Ta ná dá'a ni koo ini ȳo d̄ankoo yó ñ̄a nditútí yó kandaño'o yó Ndios tát̄o'on k̄i'o kée dao k̄a ñ̄ayuu. Di'a ná ka'an ni'ini yó noo iin rá iin yó,

ví'í k̄a ví viti, ch̄i kándaā ini yō ñ̄a s̄a kua'an̄ kuyati kuu nandió̄ kōo Jesús̄ kasāa ñ̄a.

Ná dá'a ni k̄i'o yó mií yó ñ̄a kaño'o tuku yó t̄ixi ndá'ā kuachi

²⁶ Tído tá ná k̄i'o yó miíá ñ̄a kaño'o tuku yó t̄ixi ndá'ā kuachi x̄ián nani s̄a ná'á yó tō'on ndaā Ndios, dá k̄ián kō t̄a'ón̄ iin k̄a ñ̄a'a kuu dokō yō noō Ndios, dá kandoō vii yō noō ná. ²⁷ Sava'ā ñ̄a ndáti yó ni'í yō kúú ñ̄a ka'í nda'ō ndo'ō yó tá ná kuíta yó keyíkō sa'ā yō noō Ndios. Ñoó, dá kuei yó noō sá'ano ita ñó'ō, ñ̄a k̄ián dánaá ndidaá ñ̄a x̄iní x̄ixi Ndios. ²⁸ Ta ndidaá ñ̄ayuu kō ní x̄in̄ kueídó'ō ley Moisés, ni lú'ū ñ̄a man̄i ō kóo sa'ā ná x̄ián nani ñ̄i s̄a kuíta uū o on̄i ñ̄ayuu x̄i'ó tō'on ñ̄a miían ndaā ñ̄i ya'a na, dá k̄ián ka'ání ñ̄aá t̄a né'e choon. ²⁹ ¿Á kō ná'á ta'on ndó ñ̄a ka'í k̄a ví ndo'ō ñ̄a kénóo Jesús, ñ̄a kúú de'e Ndios? Ch̄i k̄ián t̄atō'on̄ k̄i'o s̄éin̄ ni'ini ñ̄aá ná, ta kō nákon̄i ñ̄a ñ̄i Jesús, kirá ñ̄i daxínkoō ñ̄a ñ̄i kandoō Ndios kee na x̄i'á, kirá ñ̄i nduvii ñ̄aá noō ná, ta yá'a na dár'u'ū ñ̄a Espír̄itū īi, ñ̄a k̄ee kua'á ñ̄a man̄i x̄i'á. ³⁰ Dá ch̄i ná'á va'a yó ndá yoo kaá dí'a: “Noó yu'ū ñ̄i ya'a na, ta mií vá yu'ū kúú ñ̄a ndak̄a kuendá noō ná”, kaá Ndios, ñ̄a kúú sato'ō yō. Tá kaá ta'ani tuti mií ná: “Miían keyíkō Ndios, ñ̄a kúú sato'ō yō, sa'á ñ̄a ñoo ñ̄a.” ³¹ Nandeē k̄a vían̄ ka'í ndo'ō ñ̄ayuu k̄ee dión tá ná kuei na noō ndá'ā Ndios tak̄i.

³² Ndikō'on̄ ini ndō t̄atō'on̄ k̄i'o ñ̄i ndo'ō ndó nda mií sa'ā tá ñ̄i datōon̄ Ndios ñ̄axintón̄i ndō x̄i'ín ñ̄a ndaā, ch̄i ñ̄i s̄a ndita ndaā ndō tein̄ t̄andó'ó ná'ano ñ̄i s̄a ndo'ō ndó. ³³ Ch̄i ñ̄i kenóo k̄ini ñ̄ayuu ndo'ó, ta ñ̄i kendava'a na x̄i'ín ndó noō ñ̄ayuu kuá'a, ta

dao ka ta'ándá n̄i xi'o ndó mií ndó ña ndo'o dáo n̄io ndo xí'ín ñani ndo. ³⁴ Ta n̄i sa'an ta'ani ndó n̄i ku'u ini ndo sa'a na ñó'o ve'e kaa. Ta n̄i xi'o ndeé ini ndo tá n̄i x̄io ndaa ñayuu ña'a ndó, vati daá n̄i kadii ini ndo, dá ch̄i ná'á ndó ña va'a cháá ka ña'a natiin ndó chí induú, ta n̄i iin kuu ta'ón o túúán. ³⁵ Sa'á ñoó o sa dánkoo ndó t̄andeé ini kómí ndó, dá ch̄i miían ndaa kuiti ká'ano nda'o ña va'a natiin ndó noo Ndios. ³⁶ Ta miían ndúsa kánian k̄i'o ndeé ini ndo, dión dá kandeé ndó kee ndó ña kóni Ndios, nda daá ví natiin ndó ña n̄i kaa na k̄i'o na noo ndo. ³⁷ Dá ch̄i di'a kaá tuti īi Ndios:

Sa yati va kasaa na n̄i kaāi tanda'í saa, ta o kueé ka na.

³⁸ Tído na n̄i kandoo vii noo Ndios sa'á ña kándéé ini ñaá ná, noón kúú na kataki chíchí.

Tído o náta'an ta'on inīi konīi ná tá ná dánkoo na ña kándéé ini ná yu'u.

³⁹ Tído yóó, k̄o kúú ta'on yó na dánkoo ña kándéé ini yo ná, dá ko'on yo naá yó. Di'a kúú yó na kándéé ká'ano ini ñaá, dá koni yo k̄aki n̄io yo.

11

K̄i'o di'a dándáki ña kándéé ini yo Ndios

¹ Dá ch̄i ña kándéé ini yo Ndios kóni kaa ña kándéé ká'ano ini yo natiin yó ña ndáti yó ni'í yo noo ná. Ta ná'á káxí yó ña natiin yóan, va'ará k̄o túuan viti. ² Ta sa'á ña n̄i kandeé ini na sá'ano ñoo yo Ndios, sa'á ñoó n̄i náta'an ini Ndios n̄i xini ñaá ná. ³ Ta sa'á ña kándéé ini yo Ndios, sa'á ñoó kándaa ini yo ña xí'ín to'on n̄i kana yú'u mií ná n̄i kava'a na ñayuu yó'o, sa'á ñoó kándaa iniyo ña n̄i kava'a na ñayuu ndé'é yó viti xí'ín ña'a k̄o túu.

4 Ta sa'á ña ni kandeé iní Abel Ndios, sa'á ñoó ni doko rá ña va'a cháá ka noo ná o duú Caín, sa'á ñoó kaá tuti iñ Ndios ña ni sa kuu ra iin ta ndaa, ta kaá ta'anian ña ni nata'an ini Ndios ni xini na ña ni doko rá noo ná. Ta va'ará ni xi'i ra, tído ña'a ni kee ra dána'a iñ váán noo yo nda víti.

5 Ta sa'á ña ni kandeé iní Enoc Ndios, sa'á ñoó ni ndañó'ó ní'ini ra ñayuú yó'o, chi ko ní xi'i ta'on ra, chi ko iin ta'on ná'á ndeí kua'an ra, dá chi ni naki'in ñaá mií Ndios. Tído tá ko ña'a naki'in ñaá ná, kaá tuti iñ Ndios ña sa nata'an nda'o ini na sa xini ñaá ná. 6 Dá chi tá ko kandeé iní yo Ndios, dá kían ni iin kuu ta'ón o náta'an ini na koni na yó. Dá chi tá kóni yo kane'e tá'an va'a yó xí'ín ná, dá kían kánian kandísa ndaa yo ña ió na, ta káni ta'anian kandísa yó ña miían ndaa kuiti kemáni ná na nándukú ñaá. 7 Ta sa'á ña ni kandeé iní Noé Ndios, sa'á ñoó ni seídó'o ra ña ni kasto'on Ndios xí'ín rá sa'á iin ña'a ko xini ra koo, chi ni ndi'i ini ra ni kava'a ra iin barco noo ni kaki mií rá xí'ín ndidaá na ve'e ra. Ta sa'á ña ni kandeé iní ra Ndios, sa'á ñoó ni kandoo ndidaá ka ñayuu kúú ná ñayuu kíni, ta ni xi'i na, ta ni ni'i Noé ña ni kandoo va'a ra noo Ndios sa'á ña ni kandeé iní ñaá rá.

8 Ta sa'á ña ni kandeé iní Abraham Ndios, sa'á ñoó ni seídó'o ra noo ni ka'an Ndios tá ni kana na ra ña kían ko'on ra natiin ra ñó'o, ña ni kaa na ki'o na noo rá. Dá ni kee ra kua'an ra, va'ará ko ná'á rá ndeí saa ra. 9 Ta sa'á ña ni kandeé iní ra Ndios, sa'á ñoó ni sa io ra noñó'o ni kaa na ki'o na noo rá tát'o'on ki'o ió iin ta tukú, dá chi ni sa io ra ve'e ñíi kíti, mií rá xí'ín de'e ra Isaac, xí'ín de'e ñání ra Jacob, tá'an ra ni natiin dáó xí'ín rá to'on ni xi'o Ndios noo rá. 10 Ta ni xi'o ndeé iní ra, dá chi ni sa

ndati ra ni'i rá iin ka va ñoo noo koo ra, ña kían ni chiná'a mií Ndios sa'a, ña kían ni nataó mií ná, ña kían ni kava'a mií ná.

¹¹ Ta sa'á ña ni kandeé ta'ani iní Sara Ndios, sa'á ñoo ni kasandaáan ñó'o de'án, va'ará o kúu ta'on kandeí de'án. Ta va'ará iin ñá sá'ano kíán, tído ni kandeé ij váán ni dakákían xi, dá chi ni kandísaán ña iin na ndaa nda'o kúu na ni xi'o to'on nooan ña koo de'án. ¹² Ta dión ta'ani Abraham, va'ará sa yati kuu ra, tído ni kasandaá ra kúu rá tatá noó kua'á nda'o ñayuu tát'o'ni ki'o kua'a kúu tiñoó, tát'o'ni ki'o kua'a kúu ñotí ndéi yú'u taño'o.

¹³ Ta ndidaá vá ñayuu yó'o ni kandeé iní na Ndios nda noó ni xi'i na. Ta ko ní nátiin na ña ni kaa Ndios ki'o na, tído ni xini na ña kee na chí noo xí'ín ñaxintóni ná. Ta ni kandísa ndaa na ña dión koo, ta ni kadij ini na. Ta ni nakoni na ña na tukú vá kúu ná, na xionoo ndava'a ñayuú yó'o kúu ná. ¹⁴ Ta sa'á ña ni nakoni na ña kúu ná na tukú ñayuú yó'o, sa'á ñoo kándaá ini o ña iin ka va ñoo ndáti na kakuu ñoo na. ¹⁵ Dá chi tá ní nákani ini na sa'a ñoo na, ña ni dankoo na tá ni kankuei na xionoo na, dá kían vatí ij vá nandió kuéi na no'o na, ní kúu. ¹⁶ Tído iin ka ñoo ndato cháá ka va ni ndi'i ini na kandeí na, ta ñoo ñoo kúu ñoo nákaa induú. Sa'á ñoo ko xíka'an ta'on noo Ndios chínaní ná mií ná ña kúu ná Ndios noó ñayuu yó'o, dá chi ni kenduu na iin ñoo chí induú noo kandeí na.

¹⁷ Ta sa'á ña ni kandeé iní Abraham Ndios, sa'á ñoo kua'an ra dokó rá de'e ra Isaac tát'o'ni ni kaa Ndios xí'ín rá, nde'á á kándéé ká'ano iní ñaá rá. Ta va'ará ndáti ra natiin ra ña ni kaa Ndios ki'o na noo rá, tído ni sa io nduu ra chiño'o ra iin tó'ón diní de'e ra, ¹⁸ chi di'a ni kaa Ndios xí'ín rá: “Xí'ín sava'a

de'ón Isaac kakuu na ve'ón.” ¹⁹ Tído n̄i kandāa ini Abraham ñ̄a ió choon noo ndá'a Ndios ñ̄a dán̄at̄aki na na n̄i xi'i. Ta viti ná keeá kuendá ñ̄a n̄i xi'i va Isaac, ta n̄i nataki va xi n̄i kee Ndios, chí k̄o ní s̄ónó ta'on na kuu xi.

²⁰ Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní Isaac Ndios, sa'á ñ̄oó n̄i kemáni rá de'e ra Jacob xí'ín Esaú xí'ín to'on va'a, ñ̄a n̄i kaa Ndios kee na xí'ín rá cháá k̄a chí noo.

²¹ Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní Jacob Ndios, sa'á ñ̄oó tá sa yati kuu ra n̄i kemáni rá ndin nduú de'e José xí'ín to'on va'a. N̄i ndi'i, dá xí'ín ndée karrotí ra n̄i sa tuu ra n̄i sa ín ra, dá n̄i keká'ano ra Ndios. ²² Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní José Ndios, sa'á ñ̄oó tá sa yati kuu ra n̄i kast̄o'on ra ndi koo kankuei na ñ̄oo Israel Egipto ko'on na, ta n̄i sa'anda ra choon ndi kee na xí'ín lásá ra.

²³ Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní na ve'e Moisés Ndios, sa'á ñ̄oó tá n̄i kaki ra, dá n̄i chíkáa de'é ñ̄aá ná on̄i toon yoo, dá chí luu nda'o n̄i sa kaa ra tá n̄i sa io leé ra. Sa'á ñ̄oó k̄o ní yu'ú ta'on na kujo kao na choon n̄i sa'anda rey Faraón ñ̄a kánian kuu ndidaá takuáli yíi.

²⁴ Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní Moisés Ndios, sa'á ñ̄oó k̄o ní xín ra kananí rá kakuu ra de'e noó de'e di'í rey Faraón tá n̄i kuyatá rá. ²⁵ Di'a n̄i ndukú rá ndo'o níó rá xí'ín na ñ̄oo ra, na kúú ñ̄oo Ndios, ta k̄o ní xi'o ra mií rá koo dij tóo ra tein kuachi. ²⁶ Dá chí n̄i nakani ini ra ñ̄a va'a cháá k̄a kee ra tá ná nak̄i'o ra mií rá ndo'o naní níó rá sa'a Cristo, na tanda'á Ndios kii dákaiki ñ̄aá, o duú kaan kakomí rá ñ̄a kuiká ió noó na ñ̄oo Egipto, dá chí ndáti ra natiin ra ñ̄a n̄i kaa Ndios k̄i'o na noo rá. ²⁷ Ta sa'á ñ̄a n̄i kandeé iní ra Ndios, sa'á ñ̄oó n̄i kana ra ñ̄oo Egipto, ta k̄o ní yu'ú ta'on ra, va'ará xido nda'o ini rey Faraón xiní ñ̄aá rá. Ta n̄i xi'o ndeé iní ra, dá

chị kée ra tát'ón xiní ra Ndios, va'ará kọ kándéé yó koni xí'ín noo yó ná. ²⁸ Ta sa'á ña nị kándéé iní ra Ndios, sa'á ñoó nị chindú'u rá ña kían keká'ano na Israel víkọ pascua. Ta tein víkọ pascua yó'o nị sa'anda ra choon ña ná ke'i na yú'u yé'é ná xí'ín nị borrego, dá ná dá'a ni kuu de'e noó na kee ángel né'e choon ña ka'ání de'e noó na ñoo Egipto.

²⁹ Ta sa'á ña nị kándéé iní na Israel Ndios, sa'á ñoó nị ya'a na noó Taño'o Kua'á tát'ón yá'a na noño'o ichí. Ta dión ta'ani nị ka'án ta Egipto chika'anda ra tát'ón nị kee mií ná, tído nị kándaa ra, dá nị xí'i ra. ³⁰ Ta sa'á ña nị kándéé iní na ñoo Israel Ndios, sa'á ñoó tein usa kuu nị kao noo na sata náo ñoo Jericó, ta kúu nị koon vaan. ³¹ Ta sa'á ña nị kándéé iní iin ñá'a díkó míí naní Rahab Ndios, sa'á ñoó kọ ní xi'an xí'ín dao ka na ñooan, na kọ ní xín kueídó'o Ndios, chị nị natiin va'án ve'án ta Israel, tá'an ra nị sa'an nị naní ñoo Jericó ñoo.

³² ¿Ndí kían ka'an cháá kaj xí'ín ndó sa'á ña yó'o? Chị kọ nónóí nakani ndi'ii sa'á ña nị kee Gedeón, xí'ín sa'á ña nị kee Barac, xí'ín sa'á ña nị kee Sansón, xí'ín sa'á ña nị kee Jefté, xí'ín sa'á ña nị kee David, xí'ín sa'á ña nị kee Samuel xí'ín sa'á ña nị kee dao ka profeta, ³³ chị sa'á ña sa kándéé iní ra Ndios, sa'á ñoó sa kándéé rá sa dandáki ra dao ka ñoo, ta sa kee ra ña ndaa, ta sa natiin ra ña nị kaa Ndios kị'o na noo rá, ta sa kándéé rá sa sadi ra yú'u ndika'a, ³⁴ ta sa kándéé rá sa nda'o ra ño'o deen kéi ita, ta sa kándéé rá sa káki ra noo espada. Ta va'ará kọ kuíi ka ndée rá, tído mií Ndios nị xí'o ndée rá, sa'á ñoó sa ní'i rá ndée sa naá ra xí'ín dao ka ñoo, ta sa kándéé rá sa taxí rá ta xiní u'u tá'an xí'ín rá. ³⁵ Ta sa'á ña nị kándéé iní dao na ñá'a nị

sa ndei sa na'á Ndios, sa'á ñoó ni nataki tá'an na, na ni xi'i.

Tído dao ka ñayuu Ndios ni ndo'o naní nío ná, ta ni xi'i na sa'a Ndios, tído ko ní sa'an na dánkoo na ña kándéé iní na Ndios, dá chi ná'á ná ña nataki na kandeí va'a cháá ka na kee Ndios. ³⁶ Ta dao ka na ni kediki ndaa ñaá ta kini, ta ni kani ñaá rá xí'in chirrión, ta dao ka na ni kató rá xí'in cadena, ta ni sadi ñaá rá ve'e kaa. ³⁷ Ta dao ka na ni sa'ání rá xí'in yuu, ta dao ka na ni sa'anda dao ra xí'in espada, ta dao ka na ni xirndodó rá, dá ná ya'a na kee na kuachi, ta dao ka na ni sa'ání rá xí'in espada. Ta yó'o yó'o ni xionoo na, ta nda ñi borrego xí'in ñi kiti ni sa ndixi na. Ta ñayuu kúnda'í nda'o ni sa kuu na, ta sa ndo'o nda'o nío ná, ta sa kendava'a nda'o ñayuu xí'in ná. ³⁸ Ta ñayuu ndaya'i nda'o noo Ndios ni sa kuu na yó'o, ta ko kánian ni'í ñayuu ñayuú yó'o ña kandeí na xí'in ná, ta vatí xian daá sa xionoo ndava'a na noo kúú ño'ó ichí, xí'in noo kúú yuku, xí'in noo kúú káo, xí'in noo kúú da'o.

³⁹ Ta ni nakoni Ndios ndidaá na yó'o sa'á ña sa kándéé iní ñaá ná, tído ko ní nátiin na ña ni kaa Ndios ki'o na noo ná, ⁴⁰ dá chi ña va'a cháá ka ko'on Ndios ki'o na noo ná, ta ni chituu too ña Ndios, chi kóni na ña natiin nduú yo ña dánkoo vii ná yó xí'in ñayuu ñoó.

12

Ná kande'é yó iin tó'on Jesús, ta kee yó tát'on ki'o kée mií ná

¹ Díón ví kua'a ni sa kuu ñayuu ni sa kándéé iní Ndios, ta xí'o na kuendá noo yo, ta káo noo na

yó tátò'on kị'o káo noo ñaá viko. Sa'á ñoó ná taó xóo yó ndidaá tá'an ña'a kétéin noo yó xí'ín ndidaá kuachi ña sadí noo yó, ta ná koo ini yó taxí tá'an yó xí'ín tandeé iní ko'on yó chí noo. Ná dá'a ni katuu yó. ² Ná kande'é yó iin tó'ón dinj Jesús, dá chj mií ná kúú na nj xị'o ña kandeé iní yó ná, ta mií ná dákinkuei yó nda noo kánian kasandaá yó ña kandeé iní yó ná. Chj sa'á ña ná'á ná ña ni'i ná ña kadij iní na tá ná ndi'i, sa'á ñoó nj xị'o na mií ná nj ndo'o nío ná ndika cruz, ta kọ ní sá ne'e na tandíni ña kíán iin ña ka'an noo kuu na ndika cruz. Ndi'i daá, dá nj nakọo na xoo kuá'a Ndios, noo ió na dándáki na.

³ Kande'é ndó ña kị'o dión nj ndo'o Jesús nj kee ñayuu kını xini u'u ñaá, dá kıan ná dá'a ni kuitá ndo, ta ná dá'a ni ndiko ndó tá ndo'o nío ndo. ⁴ Dá chj va'ará ndó'o nío ndo sa'á ña kọ xịin ndo kee ndó kuachi, tído kọ ñá'a ta'on ka'ání ná ndo'ó tátò'on nj kee na xí'ín Jesús. ⁵ ¿Á sa nj nandodó va ndó ña ká'an ni'ini tuti ij Ndios noo yó? Ta tátò'on ká'an ni'ini iin tatá noó de'e ra, kị'o dión ká'an ni'inian noo yó, dá chj kaáan:

De'e ló'o miíj, o sa kú'ichj inon tá ndéndaá ñaá sato'o yó Ndios,

ta ná dá'a ni kutúú inon tá dánani na yo'ó,

⁶ dá chj ndidaá na kú'u ini sato'o yó Ndios sa'a, ndéndaá ñaá ná,

ta dándó'o na nío ndidaá na nj natiin ña kakuu na de'e na.

⁷ Sa'á ñoó kị'o ndeé iní ndo tá ndéndaá ñaá Ndios, dá chj kị'o dión kée na xí'ín ndó sa'á ña kúú ndó de'e mií ná. Dá chj, ¿ndi káa iin de'e kọ ndéndaá ñaá tatá ra? ⁸ Tído tá kọ ndéndaá Ndios ndo'ó tátò'on

k̄i'o ndéndaḡ nḡ dao kḡ de'e na, dá k̄iḡn kḡ kúú ta'on ndó de'e na, de'e nda'í va kúú ndó. ⁹ Diḡn n̄i ndo'o yó x̄i'ín tatá yḡ ñayuú yó'o tá n̄i sa kuu yó takuá'í, n̄i ndendaḡ nḡ yó, ta n̄i sa io ñañó'ó yó noḡ ná. Sa'á ñoó, ¿á kḡ ná'á ta'on ndó ñḡ kánian nd̄i'í cháá kḡ ini yḡ kueídó'o yó tatá yḡ Ndios, nḡ ió induú, dá ná koniḡ kataki chíchí yó? ¹⁰ Tatá yḡ ñayuú yó'o n̄i ndendaḡ ra yó cháá tiempo táto'on k̄i'o n̄i ka'án mií rá. Tído tatá yḡ Ndios kúú nḡ ndéndaḡ nḡ yó, dá keva'a yó noḡ ná, dá kat̄i'a yó koo vii yḡ noḡ ná táto'on vii mií ná. ¹¹ Ta kḡ ín ta'on náta'an ini tá ndéndaḡ ñaá tatá x̄i, di'a tá'u'u ini x̄i tá ndó'o x̄i diḡn. Tído ñḡ va'a mií vá x̄i k̄iḡn, dá ch̄i cháá kḡ chí noḡ kasandaá x̄i koo va'a ini x̄i, ta kat̄i'a xi kakuu xi ñayuu kendísá'ano sa'á ñḡ n̄i ndo'o níḡ x̄i.

K̄i'o di'a ndo'o ñayuu kḡ x̄iḡn natiin ñḡ man̄i x̄i'o Ndios noḡ ná

¹² Ta viti ndane'e ndó ndá'a ndo x̄i'ín ndéḡ, ta ná chikata ndakí ndo kondo ndo. Ná dá'a ni nd̄iko ndó. ¹³ Ná konó ndó iin ích̄i ndaa noḡ kaka ndó, dá k̄iḡn ná dá'a ni natan̄i cháá kḡ sa'a ndo, ñḡ n̄i xió kodo, dá k̄iḡn ná nda'aan.

¹⁴ Ta koo ini ndo kande'i va'a ndó x̄i'ín ndidaá ñayuu, ta koo ini ndo koo vii ndo noḡ Ndios, dá ch̄i nḡ kḡ kée diḡn, ni iin kuu ta'ón o koní nḡ sato'o yḡ Ndios. ¹⁵ Koo ini ndo kandaa tá'an ndó, dá k̄iḡn ni iin ndó ná o kána xoo noḡ ñḡ man̄i n̄i kee Ndios sa'a ndo. Ch̄i oon ni ví kakuu iin káa mií ndó táto'on iin yo'o ovḡ, dá dát̄uú ndó dao kḡ ndo, dá kasá'á nd̄iko dao kḡ nḡ kee ndó. ¹⁶ Ta kaon koo ndó, dá ná dá'a ni kee iin káa ndo'ó kuachi x̄i'ín nḡ kḡ kúú ñadi'í ndo o ȳi ndo. Ta ná dá'a ni kenóo ndó ñḡ'a Ndios táto'on k̄i'o n̄i kee Esaú, dá ch̄i sa'a iin ko'o ndéi n̄i

daon tá'an ra ña kánian natiin ra sa'á ña kúu rá de'e noó. ¹⁷ Ta sa ná'á vá mií ndó ña tá ni ndi'i daá, dá ni kasá'á nda'í sáki ra xíka ra ta'i rá noo tatá ra, ña kían vei noo Ndios sa'á ña kúu rá de'e noó, tído ko ní kándeé ta'on ra natiin ra ña, ta ko ní kúu ta'on nadaon ra ña ni kee ra, va'ará ni sáki ra xí'in ndirá noo rá.

¹⁸ Ta ko ní kasandaá ndo noo íin iin yúku, ña kían kuu dáko'on ndá'a ndo táto'on ni ndo'o na sá'ano ve'e yó tá sata, chi tá ni saá na noo íin yúku ñoó, deen nda'o kéi itaan, íin naá nda'o noo íian, ta ño'oma toón ndúchi ni naka'ani dinián, ta níi xido oon kána tachi deen ñoó. ¹⁹ Tá ni seídó'o na sá'ano ve'e yó ña ni'i nda'o ni tuu trompeta, ña ni'i nda'o ni ka'an tachi Ndios, dá ni sei nda'í ñayuu ñoó ña ná dá'a ka ni ka'an na, ²⁰ dá chi ni yu'ú nda'o na tá ni seídó'o na choon ni ta'anda noo ná, chi ni ka'an ña ni mií ná, ta ni iin tó'ón kiti ndáka na o kúu kakó'on yúku ñoó, dá chi tá koó, dá kánian kuu na xí'in yuu, o xí'in iin yúchi. ²¹ Ta sa'á ña xixi nda'o kúu ña ni xini na, sa'á ñoó ni kaa Moisés: “Ndéi nino oon ví yu'u ña yu'í”, kaá ra.

²² Tído ndo'ó, sa ni kuyati ndó noo íin yúku Sion noo nákaa ñoo Ndios takí, ña kúu ñoo Jerusalén nákaa induú, noo ndéi kua'á nda'o mil ángel. ²³ Ta ñoó kúu noo ndítútí ndi'i na mií noo ni kana Ndios, ta kándodó kuu ná induú. Ta ñoó ío mií Ndios, na keyíko ndaa sa'a ndidaá tá'an ñayuu. Ta ñoó ndéi ta'ani ní o na ni kandoo vii noo Ndios, chi ni ni'i ná ña kakuu na táto'on ki'o kóni Ndios. ²⁴ Ta sa ni kuyati ta'ani ndó noo Jesús, na ni ka'an sa'a yo noo Ndios, dá ni kandoo na kee na iin ña saá xí'in yó. Ta ío ta'ani kuendá ndo xí'in ni ná, kirá ni xita sa'a ndo. Ta ni va'a cháá ka kúu rá o duú ni Abel, chi

ko xíkà ya'i ra sa'á kuachi táto'on nì kee nì Abel.

²⁵ Ta ná dá'a ni kedó'ó ndó mií ndó noo ká'an Ndios. Dá chì kò ní kàki ta'on na sá'ano ñoo yo sa'á ña nì kedó'ó ná mií ná noo nì ka'an Ndios noño'o yó'o. Ta ví'í kà ví ndo'o yó tá ná kedó'ó yó mií yó noo ká'an Ndios nda induú. ²⁶ Ta xí'ín to'on nì ka'an mií ná nì dakídi ni'ini na sava'a noño'o yó'o tá sata, tído viti kaá na di'a: “Ko'on tukui keei dión, tído o duú noño'o yó'o oon ni ko'in dákídi ni'ini, nda induú dákídi ni'ini ta'anii.”

²⁷ Ta sa'á ña nì kaa na “ko'on tukui keei dión”, sa'á ñoo kándaá ini ña ko'on na dítá ná ndidaá ña kuu kidi ni'ini, ña nì kava'a na ñayúu yó'o, dá kandoo ndidaá ña o kúu kidi ni'ini. ²⁸ Ta viti, sa'á ña nì ni'í yo noo Ndios iin ñayúu saá noo dándáki na, ña kían ni iin kuu o kídi ni'ini, sa'á ñoo daá kuití ná nakí'o yó ndivé'e noo Ndios. Ta kí'o dión ná koni kuáchí yó noo ná, ta ná kayu'ú ni'ini yó na, ta ná koo ñaño'o yó noo ná, dá ná nata'an ini na koni na yó. ²⁹ Dá chì táto'on kí'o kúu ño'o ita chíño'o ndidaá ña'a, kí'o dión kúu tata yo Ndios.

13

Kí'o di'a kánian kee yó sa'á ña kándéé iní yo Jesús

¹ O sa kóo ini ndo dánkoo ndó ña kú'u sátá'an ini ndo sa'a ndo. ² Ta ná dá'a ni nandodó ndo natiin va'a ndó ndi ndáa mií ñayuu tá nì kasáa na ve'e ndó, dá chì sa'á ña nì natiin va'a ñaá dao ñayuu, sa'á ñoo nì natiin na ángel nì kii noo Ndios nì saa ve'e na, va'ará kò ní kándaá ini na ndá yoo kúu ná.

³ Ta koo ini ndo ndiko'on ini ndo sa'á na ño'o ve'e kaa, ta kee ndó kuendá ña nákaa nduú ndo xí'ín ná. Ta dión ta'ani kando'o ndó xí'ín na

kéndava'a ñayuu xí'ín, ta kee ndó kuendá ña ñíj mií ndó kéndava'a na xí'ín. ⁴ Ta kana'á ndó ña iin ña va'a kíán ña tánda'a ñayuu. Ta iin ña vii kíán ña kídí taa xí'ín ñadi'í ra. Tído ndidaá ñayuu kídí xí'ín na kọ kúú ñadi'í na o yíj ná, xí'ín na kée dao ka kuachi ka'an noo xí'ín ñíj ná, noón kúú na miían ndaa kuiti ndo'o níj ná kee Ndios. ⁵ Ta o sa kátoó téj ndo ña kuiká, kua'án ndo kadij iní ndo xí'ín ña'a sa ió noo ndo, dá chī di'a ni kaa mií Ndios: “Ni iin kuū ta'ón o dáyaá ndá'í yo'ó, ta ni kuū ta'ón o dánkoo ndava'i yo'ó.” ⁶ Sa'á ñoó kuu kaa yo di'a xí'ín tandeé iní:

Miían ndaa kuiti sato'o yo Ndios kúú na chindeé ñaá,
sa'á ñoó ni kọ yu'íj xiníj ndi ndáa mií vá ña'a ná kee taa ñayuu yó'o xí'ín.

⁷ Daá kuití ndiko'on ini ndo na ni daná'a noo ndo, chī mií ná ni daná'a to'on Ndios noo ndo. Ta ndiko'on va'a ini ndo ña kua'á nda'o ña va'a ni kana noo ña sa kee na, ta kandeé iní ndo Ndios táto'on sa kandeé iní ñaá ná. ⁸ Táto'on kī'o kúú Jesucristo koni, kī'o dión kúú ná viti, ta kī'o dión kuií va kakuu na. ⁹ Ná dá'a ni koo ini ndo ndiko ndo ña to'ón dána'a dao ka taa, ta o sa kándía ndó tá diín dána'a ra sa'a Jesús. Va'a cháá ka kíán ña koo ndeé ndo xí'ín ña manj ni kee Ndios sa'a ndo, ta o duú sa'á ña seí ndo ña yó'o o ña kaa táto'on kī'o dána'a dao ka ra. Dá chī va'ará ndúndéé dao ñayuu kée na ña yó'o, tído kọ chindeé ta'on ñaá.

¹⁰ Ní'íj yo ña va'a sa'á ña ni doko Jesús mií ná noo Ndios tá ni xi'íj na. Ta kọ ta'ón íchī ta dutī kéchóon ini ve'e ño'o na Israel ni'íj rá ña va'a yó'o. ¹¹ Né'e ta dutī kúú noo ni kítī kua'an ra ini ve'e ño'o noo kúú noo ij cháá ka, ta doko ñaá rá noo Ndios sa'á

kuachi ñayuu. Ndi'i, dá chíñó'ọ rạ yikí koño rị nda noo kúú yu'ú ñoo. ¹² Dión ta'ani nị ndo'o Jesús, dá chị nị xi'ị nạ nda noo kúú yu'ú ñoo, ta xí'ín nij mií ná nị nduvii ñayuu nạ. ¹³ Ta viti ná kankuei yó ko'ọ noo nị ndo'o níọ Jesús yu'ú ñoo, dá kían tát'ọn kị'ọ nị kediki ñáá ñayuu, kị'ọ dión ta'ani ná ndo'o miíá. ¹⁴ Dá chị ọ duú ñayuu yó'ọ nákaa ñoo noo kandeí chíchí yó. Di'a nandukú yó iin kạ ñoo, ña koo chí noo. ¹⁵ Ta sa'a mií Jesús ná doko yọ to'on va'a, to'on ñó'ó noo Ndios ndidaá tá'an kuu, dión dá nakoni yọ ná xí'ín to'on kankuei yú'u yọ. ¹⁶ Ta ná ọ sa nándodó ndọ kee ndó ña va'a, ta koo ini ndọ chindeé tá'an ndó xí'ín ña ió noo ndọ, chị ña yó'ọ kían náta'an ini Ndios xiní nạ, ña dóko yọ noo ná.

¹⁷ Ta koo ini ndọ kueídó'ọ ndó nạ ndíta dána'a noo ndọ, ta kee ndó choon sa'ándá nạ, dá chị nduú ñoo ndaá nạ níọ ndọ, chị ná'á ná ña miían ndaa nakị'ọ na kuendá sa'a ndọ noo Ndios. Tá kée ndó dión, dá kían xí'ọ ndó ña kádij iní nạ, ta ná dá'a ni kunda'í ini nạ, chị ni iin ña va'a ọ ní'ị ndọ tá ná dákúnda'í ini ndọ ná.

¹⁸ Kaka ndọ ña manị noo Ndios sa'á ndu'u, dá chị ná'á va'a ndu ña ió vii ñaxintóni ndú noo Ndios, ta kóni ndu'u kendúsá'ano ndu ndidaá tá'an ña'a. ¹⁹ Ta seí nda'ávii noo ndọ ña daá kaka ndọ ña manị noo Ndios sa'í, dá ná chindeé ná yu'u nandió koo yachij koto ni'inii ndọ'ó noo ndéi ndó xaan.

Ká'an nạ ndisá'an noo ndí'i

²⁰ Ndios kúú nạ xí'ọ ña ió va'a ini yọ, ta mií ná kúú nạ nị đạnátaki Jesucristo, nạ kúú sato'ọ yọ, ta Jesús kúú mií nạ ndáka léko, ta sa'á ña nị xị'ọ na nij ná nị xita rạ sa'a iin rá iin yó, dión, dá nị xinkoo ña nị kandọo Ndios kee na xí'á, ta daá kuití ndáya'i ña.

²¹ Ta mií Ndios ná k̄i'o ñ̄a kati'a ndó kee ndó ndidaá tá'an ñ̄a va'a, dá kandeé ndó kee ndó ñ̄a kóni mií ná, ta kee ta'ani na xí'ín ndó ñ̄a náta'an ini n̄a kee na sa'á ñ̄a n̄i xi'i Jesucristo sa'a yō. Ta daá kuití ná natiin na ñ̄añó'ó. Díón ná koo.

²² Ta seí nda'ávii noo ndo, ñ̄ani, ñ̄a k̄i'o ndeé iní ndo kueído'o ndó to'on ká'an ni'ini noo ndo, chí cháá nda'o kúú to'on n̄i taai kosaá noo ndo. ²³ Ta kana'á ndó ñ̄a sa n̄i yaá va ñ̄ani yō Timoteo ve'e kaa. Tá ná kasaá yach̄i xi yó'o, dá kandakai xi saai kande'í ndo.

²⁴ Ka'an ndo ndisá'án xí'ín ndidaá n̄a ndíta dána'a noo ndo xaan kuendá ndu'u, xí'ín ndidaá ka n̄a kúú ñ̄ayuu Ndios. Ta natiin ndó ndisá'án tánda'á ndidaá ñ̄ani yō ndéi Italia yó'o kosaan noo ndo.

²⁵ Ta ná koo ñ̄a man̄i xí'o Ndios xí'ín iin rá iin ndó. Díón ná koo.

**Tuti yó'o kúú to'on Ndios, ta xí'o ña kuendá
sa'a Jesús
New Testament in Mixtec, Tezoatlán (MX:mx:Mixtec,
Tezoatlán)**

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Tezoatlán

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Tezoatlán [mx], Mexico

Copyright Information

© 2006, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Tezoatlán

© 2006, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022

b81ac6b3-0ad5-5336-8d42-4c2703b04e9f